

Turizmusbiztonság a határ menti övezetekben

A határ menti övezetekben a turizmus biztonságára vonatkozóan is érvényes a határ elválasztó és összekötő jellege, de ezen túl a mindenkori főhatalom és a szomszédos ország viszonya is jelentős mértékben képes befolyásolni az adott térség turizmusát, illetve az ott tartózkodó turisták biztonsági helyzetét. Jelen tanulmány az államhatárokkal kapcsolatos sokrétű biztonsági problémákat tárja fel.

1. A határ értelmezése

A határ sokféle megközelítésben vizsgálható, illetve többfajta értelemben is használatos kifejezés. Lehet különböző közigazgatási egységek határa (HORVÁTH 2010), de akár lehetne „tűrőhatár” a turizmus biztonságát érintően, mindazonáltal jelen tanulmányban alapvetően az államhatár kifejezést értjük a határ szó alatt. „A határ fogalma sem Európában, sem Magyarországon nem ugyanazt jelenti ma, mint a honfoglalás idején, vagy a 14–17. században. A népmesékben, legendákban és az emberek köznapi beszédeiben sokszor találkozhatunk a »senki földje« kifejezéssel, melyet az országokat elválasztó határral összefüggésben szoktak megemlíteni. Valószínűleg e megnevezés alapjául szolgáltak a magyarok által már a sztyeppei vándorlásnál megismert gyepek. A gyepek kifejezés alatt olyan lakatlan, lakhatatlan, nehezen járható területsávot értünk, mely a szomszédos népeket, országokat egymástól elválasztotta” (SALLAI 2007, 7.). Tehát maga a fogalom is egyfajta változáson ment át, de a „senki földje”, ha új értelemben is, később is megjelenik, és jelentős befolyása lehet határtérségének turizmusára.

Lényegét tekintve „az egységes nemzet, így a nemzetállamok kialakulásával – a Francia Forradalomtól kezdődően – különleges jelentőséget kaptak az államot a többi államtól elválasztó határok, melyek a központi hatalom szuverenitásának alapvető pilléreivé váltak, valamint a nemzethez való tartozás egyik szimbólumává, térbeli megjelenésévé fejlődtek, s alakultak a mai értelemben vett államhatárokká” (HARDI 2002, 19.).

Az egyik, talán a legegzezaktabb megközelítés: „Államhatárnak nevezzük azt a vonalat, amely az államok között a földön, vízen, valamint függőleges irányban, a légtérben és a föld mélyében haladva meghatározza az állam területét” (Határőrizeti utasítás 1954, 7.).

Ezzel együtt a hivatalos, jogszabályba foglalt definíció: „Az államhatár és a Föld felszínének metszészvonala (a továbbiakban: határvonal) pontos kijelölését határokmányok tartalmazzák, amelyeket nemzetközi szerződésként törvényben ki kell hirdetni” [2007. évi LXXXIX. törvény 1. § (3) bekezdés].

A turizmust érintően viszont nem kizárólag egy „vonalban” megjelenő biztonsági kérdéseket kell vizsgálnunk, hanem ennél szélesebb területi egységet. Ezt jól prezentálja az alábbi

idézet is. „Ígéret született arra, hogy a határszéli úti igazolványokról tárgyalás indul meg a közeljövőben. Ausztria felé már 1920-ban szabályozták a határszéli forgalmat, amely ekkor 40 km-es határsávra vonatkozott. Eleinte 30 napos igazolványokat adtak, majd 15–60 napig érvényes úti okmányokat vezettek be a politikailag-adóügyiileg megbízható személyek részére” (BENCSEK 2003, 61.). Itt új fogalomként jelenik meg a határsáv, amely akár 40 km széles, illetve mélységű (az ország mélysége irányába) is lehetett, valamint érzékelhető, hogy ide csak bizonyos személyek és erős kontrollal mehettek be. Ez az alapja és (egyik) specialitása a határ menti övezeteknek. Mármost, hogy mindenkor relatíve jelentős a rendészeti, illetve biztonsági erők jelenléte, és ez egyfajta biztonságot is jelent, másrészt a szűk mozgástér nemcsak egyfajta kuriozitást jelentett, de a kis közösségek egyediségének és nem kevésbé a természeti kincsek megőrzésének lehetőségét is biztosítja, biztosította.

De nézzük a határsáv definícióját, funkcióit: „Jogsabályok határozzák meg a határsáv kiterjedését, az ott foganatosítandó őrzésvédelmi, személyek és áruk forgalmát ellenőrző tevékenységeket és eljárásokat, a határsávba való belépés, a határsávban való tartózkodás, valamint a határsávon való keresztülhaladás szabályait, feltételeit.” „Határsáv: az államhatár honi oldalán húzódó, az ország belseje felé terjedő, meghatározott, általában 50–100 méter mélységű megjelölt terület, ahol különleges igazgatási szabályok érvényesülnek. A határsávba való ki- és beutazást, az ott-tartózkodást korlátozták vagy engedélyhez köthették. Magyarországon a nemzetközi helyzet kiéleződése miatt a nyugati és déli határon a határsávot nyomsávval, szögesdróttal, műszaki akadályokkal (műszaki határzár), jelzőkerítéssel és aknamezőkkel látták el.”

A határsáv nem keverendő a határterülettel, amely „a határvonaltól számított az a terület, amelyet a Kormány rendeletében meghatározott települések közigazgatási területe alkot, továbbá a nemzetközi forgalom számára megnyitott repülőtér, vasútállomás és kikötő (kikötőhely) külön-külön meghatározott területe, a nemzetközi forgalomban közlekedő, menet közbeni határforgalom ellenőrzésre kijelölt jármű” (2001. évi XXXIII. törvény 3. § 1.).

Egyfajta különleges jogi tartalmú terület, a tranzitterület (zóna): a nemzetközi közforgalmú repülőtérén kijelölt terület, amely a szállító jármű ajtajától a határforgalom ellenőrzésvonaláig tart, és az átutazó személyek várakozására szolgál (1997. évi XXXII. törvény 4. § 15.). Ez nem keverendő a mostanában egyre többet hallott tranzitzónával, amely a menekültkénti vagy oltalmazottkénti elismerését kérő személyek (a továbbiakban: elismerést kérő) átmeneti tartózkodására és a menekültügyi, idegrendészeti eljárások lefolytatására, valamint az ezekhez szükséges létesítmények elhelyezésére szolgál (1997. évi XXXII. törvény 15/A. §).

Tekintettel arra, hogy hazánk (és rajtunk kívül még 26 teljes jogú és további 6 nem teljes jogú vagy részlegesen csatlakozó állam) tagja az úgynevezett schengeni övezetnek, meg kell említeni a belső határokat, amelyek „a Szerződő Felek szárazföldi határai, valamint a belföldi forgalmat lebonyolító repülőterei és tengeri kikötői, amelyekbe olyan menetrendszerű átkelőhajók érkeznek, illetve ahonnan olyanok indulnak, amelyek célállomása vagy indulási állomása kizárólag a Szerződő Felek területén lévő kikötő, anélkül, hogy e területeken kívüli kikötőkben kikötnének. Továbbá hasonlóan fontosak a külső határok, amelyek a Szerződő Felek szárazföldi és tengeri határai, valamint repülőterei és tengeri kikötői, ha azok nem belső határok” (Schengeni Végrehajtási Egyezmény 1. cikk).

Mint látjuk, a határ és a hozzá kapcsolódó terület nemegyszer megnevezésében, illetve jogi státuszában egész különleges aspektusban jelenik meg. Ezzel együtt a lényegét talán mégis Horváth Alpár fogalmazza meg: „A globális földrajzi tér – a nemzetközi és belföldi

turizmus kapcsolatai révén – át van szöve egy olyan kapcsolathálóval, amely a külső térben időnként hangsúlyosabban manifesztálódik, konkrétan azáltal, hogy bizonyos szabályszerűségek szerint, adott földrajzi helyek az *élményszerzési tér* kikristályosodási pontjaiként jelennek meg a turisták szórta vagy tömeges jelenléte révén (AUBERT 2002; HALL–PAGE 2006)” (HORVÁTH 2010, 21.).

2. A határok mint ütközőzónák

Az államhatár sok esetben nem egyszerűen két országot választ el, de két politikailag, sőt akár katonailag is szemben álló állam között helyezkedik el, kvázi egyfajta ütközőzónának tekinthető. Ezen különleges, extrém helyek egyes turistákra vonzó hatást fejtenek ki, lényegét tekintve a „katasztrófaturizmus” csoportjába sorolhatjuk.

Talán érdemes néhány szóban összefoglalni a katasztrófaturizmus hátterét, amely nem más, mint fokozott kockázatkeresés (szenzoros élménykeresés). A szenzoros élménykeresés az emberek új és szokatlan, izgalmas, kihívást vagy kalandot jelentő élmények keresésére irányuló hajlama. Ezen dimenzió egyik végén vannak azok, akik jobban szeretik, ha mindig a megszokott környezetükben lehetnek, nem érik őket váratlan események, míg a másik végén a szenzoros élménykeresők találhatók, akik állandóan változatos élményeket keresnek (CSIZMADIA 2014). Ez utóbbi egyik, divatos megjelenése napjainkban az extrém sportok üzése (bungee jumping, ejtőernyőzés, barlangászás, bűvárkodás, hegymászás stb.). Ennek háttere mondhatnánk egyszerű kémia, ugyanis a veszély, sokszor a konkrét életveszély hatására a mellékvese adrenalin, vagyis egy speciális hormont kezd el termelni. Az adrenalin szint megemelkedése közben az agyműködés felfokozódik, az elme élessé, az idegrendszer éberré és hiperérzékennyé válik (JUHÁSZ–TAKÁCS 2006). Olyan belső energia és szellemi források nyílnak meg, amelynek létezéséről nem sokat tudunk. A szervezet így készül fel a veszélyre, és turbó üzemmódra kapcsolva lázasan azon dolgozik, hogy életben maradjon. Az adrenalin felszabadulásakor endorfin is termelődik, és eufóriát okoz, tompul a fájdalomérzékelés, nem érzi a félelmet, az éhséget, a szomjúságot az egyén. A szervezet számára ez kedvező, sőt a létfenntartás egyik eleme, de a folyamatosan magas szintű adrenalin szint viszont az úgymond normális hétköznapiakban zavaró és diszfunkcionális. A határ menti ütközőzónákba érkező katasztrófaturisták a fenti fiziológiai folyamatok érintettjei.

2.1. A két Korea

Sajnálatos módon napjainkban a világban számtalan olyan határtérség van, amely felkelteti a katasztrófaturisták érdeklődését, vagyis ütközőzónának tekinthető. Az egyik ilyen a két Korea közötti határ. „258 kilométer hosszú és 4 kilométer széles a demarkációs vonal Észak-Korea és Dél-Korea között. A világ legvédelettebb demilitarizált övezete (DMZ). Folyamatosan katonák őrzik, senki nem léphet a területére, szögesdrótok veszik körbe, aknák és tankcsapdák sorakoznak. Különleges országhatárrá vált a két Koreát elválasztó demarkációs vonal. Mivel a koreai háborút csak a fegyverszüneti szerződés zárta le, békeszerződést azonban nem kötött a két Korea, ezért technikai értelemben mind a mai napig hadban állnak egymással, ami csak »ideiglenesen« van felfüggesztve, 1953 óta tart

a tűzszünet. Ezért van az, hogy például a két ország közötti határ sem államhatár mind a mai napig, hanem »csak« demarkációs vonal, nincsenek hivatalos diplomáciai kapcsolatok Észak- és Dél-Korea között. [...]

A világ legfelfegyverzettebb zónája a Koreát kettészelő demilitarizált övezet, ahol az állandó feszültség ellenére hemzsegnek a turisták. A turisták nem félnek, tömegével érkeznek, hogy láthassák a veszélyes határvonalat. A demilitarizált zóna legérzékenyebb pontja Panmunjon. Az ide érkező turistáknak alá kell írniuk egy papírt, amelyben kijelentik, hogy saját felelősségükre érkeznek a veszélyes területre, és elfogadják, hogy megsérülhetnek vagy akár meg is halhatnak egy ellenséges támadás következtében” (Érdekes Világ é. n.).

A tanulmány készítésének időszakában tervezték az Észak-Korea és az Amerikai Egyesült Államok vezetői közötti csúcstalálkozót (2018. 06. 12. Szingapúr), amelynek eredménye, ha hosszú távon is, de elvezethet a két Korea közötti konfliktusok rendezéséhez és a helyzet normalizálódásához, vagy akár a demarkációs vonal, illetve a határ megszűnéséhez. Ez viszont nem jelentené azt, hogy az ilyen helyszíneket kedvelő turisták hoppon maradnának, ugyanis még számos konfliktusos határtérség van a világon.

2.2. Palesztina

Vegyük például az Izrael és Palesztina közötti határ kérdését. Bárki felvethetné, hogy de hiszen nincs is palesztin állam, és nincs területe, így határa sem lehet. Ezzel együtt *de iure* az ENSZ Közgyűlése 1947. november 29-én meghozta 181. számú határozatát a palesztin és izraeli területek megosztásáról, kvázi kijelölte a határokat. 1948. május 14-én megalakult Izrael Állam, másnap elkezdődött az első arab–izraeli háború, majd további négy háború zajlott le. Ezek folyamányaként Palesztina mint ország nem létezik, de van Palesztin Autonómia, amelyet jelenleg 127 ország hivatalosan is elismer, amelynek területét Ciszjordánia és a Gázai övezet alkotja, és amely felett a Palesztin Nemzeti Hatósága az ellenőrzés. Pontosabban Gázát a Hamasz felügyeli, és éppen ezért Izrael blokád alatt tartja. Ez elleni tiltakozásként 2018 tavaszán az Izrael Állam létrejöttének 70. évfordulójára, vagy ahogy a palesztinok mondják: a katasztrófa napja (nagba), tüntetéseket szerveztek (Index 2014).

1. kép

Orvos érkezik a füstgránáttal szájba lőtt férfihoz

Forrás: Index 2014

Adott esetben az 1. képen látható látványra kell felkészülniük, illetve az ehhez hasonló, valamint az ezzel kapcsolatos cselekmények elszenvedésére az idelátogatóknak.

A Gázai övezet határát kevésbé választják még az extrém katasztrófaturisták is célpontjuknak, mivel nemcsak a tüntetők, de az ott lévő újságírók biztonsága, testi épsége ténylegesen is veszélybe kerülhet. Nem is beszélve a biztonság más szegmenseiről, mivel ott az egészségügyi ellátás, élelmezés, szállás, közbiztonság is jelentős kihívásokkal küzd.

Az ilyen helyeken, ilyen szituációkban a turistát a rendészeti szervek képviselői nem, illetve rendkívül nehezen tudják elkülöníteni a hatósági intézkedések ellen fellépőktől, így óhatatlan, hogy az intézkedések alá kerülnek, az eljárások részesévé válnak. Ez nemcsak a fizikai bántalmazást (testi kényszer vagy akár könnygáz, illetve lőfegyver alkalmazása) elszenvedését jelentheti, hanem egyszerűbb esetben igazoltatást, előállítást vagy letartóztatást is. Ilyen szituációban – amikor relatíve egy időben nagy tömeg ellen kell intézkedni – ez viszonylag gyakori eset, egyben azt is jelenti, hogy hosszabb idő, mire sikerül tisztázni a helyzetet. Ezt sok esetben nehezíti, hogy tolmács igénybevétele is szükségessé válhat, illetve idő, amíg a konzul vagy a nagykövetség munkatársa ténylegesen segítséget nyújthat. Éppen ezért ajánlatos azok számára, akik ilyen helyekre szándékoznak utazni, hogy a területileg illetékes konzulok, konzulátusok és/vagy nagykövetségek elérhetőségét mindenképpen jegyezzék fel. Sőt ajánlatos előzetesen jelezni a külképviselet felé az ide tervezett utazást, illetve informálódni a pontos helyzetről és lehetőségekről.

2.3. Algéria

Afrikában nemcsak a szavannai szafarik népszerűek a turisták körében, de a sivatagi túrák is. Korábban ennek egyik kedvenc területe volt Algéria. Ugyan 2011-ben véget ért a majdnem húszéves szükségállapot, a helyzet nagyon feszült és instabil, rengeteg a tüntetés, zavargás, a határ menti vidékek gyakorlatilag a felkelők kezében vannak. Nem ritka az emberölés, emberrablás, zsarolás. Ezért ha mégis ilyen útra vállalkozik valaki, javasolt, hogy inkább csoportos és szervezett útra menjen, és ne egyénileg kis csoportban, valamint a fent említett ajánlásokat is célszerű megfogadni. Nem véletlen, hogy a 2013-as, közel hárommillió Algériába látogató turista létszáma 2015-re (ez a legutóbbi ismert adat) lényegében megfeleződött. Ezzel együtt talán az extrém katasztrófaturizmus számlájára írható, hogy a sivatagi látnivalók miatt francia és olasz turisták charterjáratokkal mennek Algériába, nem kis számban (Útikritika é. n.).

2.4. Kaukázus

A magashegyi túrák, hegymászás egyik kedvelt célpontja a Kaukázus, amelynek legmagasabb csúcsa (egyben *Európa* teteje) az *Elbrusz* (5642 m). Ugyan a hegymászóknak elég adrenalint ad maga a hegymászás is, de szembe kell nézniük ezen a helyen az azeri–örmény viszályokkal is. Az úgynevezett hegyi-karabahi háború fegyveres konfliktus volt *Azerbajdzsán* és az *Örményország* által támogatott örmény többség között 1988 februárjától 1994 májusáig a *hegyi-karabahi enkláv*é birtoklásáért. A háború 1994. május 16-án a *Moszkvában* kötött fegyverszünettel zárult le, a két állam azóta sem kötött békét egymással, EBESZ-békefenntartók igyekeznek a rendet fenntartani a térségben

(TÁLAS–CSIKI–GAZDIK–VARGA 2012). Ennek megfelelően az idelátogató turistáknak nem csak a geológiai kihívásokkal kell szembenéznük. A Kaukázus határkérdéseinek vizsgálatakor megkerülhetetlen a grúz–orosz viszony megemlítése. A főként oroszok lakta *Dél-Oszétia* és *Abházia* is – Oroszországgal a háta mögött – el akar szakadni a lényegében amerikai érdekszférába tartozó *Grúziától*.

Megjegyzendő, hogy a kaukázusi viszály mélyen kódolt geopolitikai konfliktus a térségben. Egyrészt a (görögkeleti) keresztény és az iszlám vallás metszéspontján helyezkedik el. Lényegében az etnikai török területek – Törökország és Azerbajdzsán – közé beékelődik Örményország, elválasztva ezzel egymástól földrajzilag a török népeket. Egyben az (ismét) világhatalmi tényezővé váló Oroszország, a közel-keleti térség meghatározó állama, Törökország és a politikailag megerősödő Irán határmezsgyéjén helyezkedik el. És még nem is beszéltünk a térségben, illetve a határokon többszörösen átnyúló kurd kérdésről.

2.5. Ciprus

Cipruson külön neve van a két országot, illetve a két országrészt elválasztó határnak. A zöld vonal (*görögül*: Prászini Gramí [Πράσινη Γραμμή]; *törökül*: Yeşil Hat) a *Ciprusi Köztársaságot* kettéosztó tűzszüneti vonal, amelytől délre a Ciprusi Köztársaság által felügyelt területek, északra a csak *Törökország* által elismert *Észak-Ciprusi Török Köztársaság* nevű *bábállam* található. A ciprusi függetlenség kikiáltása után létrejött köztársaság a görög és török ciprióták közötti 70–30% arányú hatalommegosztásra épült. Ám a felek már a kezdetektől sem tudták békésen rendezni az ország ügyeit, és ez fegyveres összetűzésekhez vezetett. Ezért 1963 végén egy britekből álló kontingens létrehozására került sor *III. Makariosz* elnök hozzájárulásával. A kontingens vezetője *Peter Young* vezérőrnagy lett, aki a sziget térképén zöld filctollal jelölte be a két népcsoportot elválasztó határt, amelynek a neve ebből eredően „zöld vonal” lett. *1964-ben* a britek helyét ENSZ-csapatok (UNFICYP – United Nations Force In Cyprus) vették át. *1974-ben* az országban bekövetkezett görög ciprióta katonai puccs hatására és a török kisebbség védelmére hivatkozva Törökország katonai agressziót hajtott végre Ciprus ellen, és megszállta a sziget zöld vonaltól északra eső területeit. Ezzel Ciprus 37%-a került megszállás alá, és a zöld vonal átjárhatatlan tűzszüneti vonallá lényegült át. Ciprus *2004-es EU-csatlakozása* után a sziget megszállt részének EU-tagsága kvázi „szünetel”. A remélt újraegyesítés után a két terület közötti különbség komoly problémát jelenthet, ezért az *Európai Unió* igyekszik fejleszteni az északi gazdaságot. A felek az EU bevonásával igyekeznek a helyzetet enyhíteni és liberalizálni a zöld vonalon keresztül zajló kereskedelmet. Ciprus közismert turistacélország, ezzel együtt is – alapvetően a fenti konfliktushelyzetből eredően – még csak 2016-ban haladta meg az adott évben odalátogató turisták száma a hárommilliót (ITC 2016). A turisták többsége nem a zöld vonalra, inkább a tengerre és az ókori nevezetességekre kíváncsi.

2.6. Ukrajna

Az ukrán–orosz háború vagy ukrán polgárháború 2014. március elején robbant ki. Lényegében a *2014-es ukrán forradalom* és az *Euromaidan* mozgalom tevékenysége nyomán az oroszbarát és a kormányellenes csoportok tüntetéseivel kezdődött, majd kiter-

jedtek a *Donyeck* és a *Luhanszk megyék*re. Ezt követően Oroszország a Krím félszigetet is bekebelezte, ezzel biztosítva a „meleg tengeri” kijutást. A korábbi közkedvelt turistacélpont gyakorlatilag az orosz turisták számára jelent lehetőséget, de még inkább az orosz politika sakkjátszmáinak terepe, ahogy a már említett Kaukázus is. Tekintettel arra, hogy inkább politikai aspektusai vannak, mint turisztikai érdekesség, részletesebben nem elemezzük, de ezzel együtt a konfliktuszónákra vonatkozó ajánlások ide is érvényesek.

2.7. ETA

E helyütt rendhagyó módon nem egy földrajzi egység, hanem egy szervezet szemszögéből közelítünk meg egy határt. Ugyanis az ETA – Euskadi Ta Askatasuna, vagyis a Baszkföld és Szabadság nevű szervezet a spanyol fennhatóság alatt álló baszk autonóm közösség teljes függetlenségéért harcolt. Igen, ez már múlt idő, ugyanis a tanulmány készítése közben jelentette be az ETA, hogy feloszlik (Origo 2018). Az 1958-ban alakult szervezet 2017-ig 854 embert ölt meg (VASS 2018). Természetszerűleg ezen események jelentős mértékben befolyásolták a térség turizmusát, turisztikai vonzerejét. Mi köze ennek a határhoz? – kérdezhetnék. Ugyanis Baszkföld egy része már Franciaország területén helyezkedik el, és éppen ezt a közigazgatási választvonalat használták ki a terroristák. Általában a spanyolországi hatóságok üldözése elől francia területre menekültek, illetve amikor a francia terrorellenes szervek igyekeztek fellépni ellenük, akkor a határt átlépve spanyol területen kerestek menedéket. Ugyanis a schengeni belső határok kialakításáig (sőt még ezután is) az adott országok rendészeti szervei számára jelentős akadályt képeztek a nemzeti határok. Ehhez még hozzájárult, hogy az érintett térségben a határvonal a Pireneusok gerincén mint természetes határvonalon húzódik. Ezért is csak akkor tudtak eredményesen fellépni az ETA ellen, amikor a spanyol és a francia terrorellhárítás és a katonaság összehangolt közös műveletekben hajtott végre elfogásokat, derített fel búvóhelyeket, és számolt fel fegyverrejtekhelyeket a határ mindkét oldalán.

Az ETA esete is jól illusztrálja az államhatár jellegét és a hatósági korlátokat, egyben azt is, hogy a határ a jogsértők egyik kedvelt mozgási terepe, mivel a jogérvényesítés alól való kibúvás egyik lehetséges módja, másrészt tipikusan a fegyver-, áru- vagy akár embercsempészet, vagy a kábítószer-csempészet egyik meghatározó helyszíne. Ami viszont azt is jelenti, hogy az ide (a határtérségbe) látogató turista nemcsak, hogy bűnözőkkel találkozhat, de akár áldozatukká, ne adj’ isten (akarva-akaratlanul) bűntársukká is válhat. Ebből adódóan akár a határrendészeti hatóságok gyanúját is felkeltheti a turista mint potenciális bűnelkövető, aki lehet akár csak „figyelő”, felderítő vagy akár szállító is. Ebből adódóan ellenőrzésre, adott esetben alaposabb kivizsgálásra is fel kell készülni az ilyen speciális érintettségű határszakaszok meglátogatásakor. Ez azt is jelenti, hogy nem minden esetben elégséges a személyazonosításra alkalmas, illetve az úti okmányok megléte, de célszerű magunknál tartani más „bizonyítékokat” is, amelyek azt igazolhatják, hogy turisták vagyunk. Ilyenek lehetnek például a meglátogatni kívánt turistacélpont leírása, arról szóló kiadványok (manapság már elég, ha az okostelefonban benne van), a szállodai foglalással kapcsolatos okmányok, a turistacsoporthoz való tartozást igazoló dokumentumok, utasbiztosítás stb.

3. Különleges határok

A határ menti térség sok esetben azt is jelentheti, hogy a lakosság, illetve akár a turisták elől részben vagy szinte teljesen elzárt terület. Ami viszont azt is eredményezheti, hogy az adott terület, illetve közösség adottságai, értékei jobban megőrződhetnek. Ennek egyik, ha nem is tipikus példája Angkor. Igaz, esetében a dzsungel mint a „hozzáférést nehezítő tényező is fennállt. *Angkor a khmer templomok ősi városa Kambodzsában a 9. században létrejött Khmer Királyság fővárosa volt 802–1432 között. A birodalom legnagyobb kiterjedése idején magában foglalta a mai Kambodzsa síkságait, valamint a mai Laosz és Thaiföld jelentős részét is. Az elmúlt évtizedekben növekedett a külföldi turisták száma, így Kambodzsa belekezdett a turisztikai infrastruktúra kiépítésébe is. Ezt jól jelképezi az is, hogy az elmúlt tíz évben megháromszorozódott a turisták száma Kambodzsában, és 2016-ban már több mint 5 millió turista (ITC 2016) látogatott el ide. Ami viszont már azt is jelenti, hogy elveszti egyediségét, különlegességét, ami sok turistacélponttal megtörténhet (Origo 2013).*

Fenntarthatatlan turizmus

Kevés cikibb dolgot tudok elképzelni annál, hogy egy turista arra panaszkodik, hogy sok a turista, mégsem tudtam nem meghasonlani magammal, amikor a legnagyobb templomok közepén álltam, és vélhetően én is ugyanúgy takartam, akadályoztam vagy meglöktem valakit véletlenül, ahogy velem is tették mások. Bár személyes drámám vélhetően nincs a világ 10 millió legnagyobb problémája között, mégis nagyon elszomorító volt látni azt, hogy mennyire fenntarthatatlan az angkori turizmus a jelenlegi keretek között.

Részlet a *Turisták árasztják el a gyilkos mezőket* című írásból
Elérhető: [www.origo.hu/utazas/azsiaesausztralia/20130328-kambodzsai-utle-
iras-siem-reap-es-angkor.html](http://www.origo.hu/utazas/azsiaesausztralia/20130328-kambodzsai-utleiras-siem-reap-es-angkor.html) (A letöltés ideje: 2018. 05. 05.)

Ezzel együtt vannak még olyan helyek, olyan határ menti területek, amelyek a határ menti mivoltukból eredően némileg kevésbé felkapottak, vagy legalábbis korábban azok voltak. Gondoljunk csak a Magas-Tátrára, amelynek lényegében a gerince képezi a lengyel–szlovák határt. Vagy akár a Dunára, amely nemcsak, hogy Európa leghosszabb és a legtöbb országot érintő folyója, de sodorvonala jelenti a határt a szlovák–magyar határ egy részén, ahogy a román–bolgár határ jelentős részén is, illetve román–ukrán határt is képez. A vízi turisták a sodorvonal mentén haladva váltogathatják, hogy éppen melyik ország „területén” eveznek.

A határsávi (vagy ahogy korábban nevezték „senki földje”) elzártásnak köszönhették természeti értékeik megőrzését a Dráva és a Mura határfolyó egyes szakaszai is. Vagy akár a magyar–osztrák határ, amelyet a „vasfüggöny” „óvott” az úgymond nemkívánatos látogatók elől. Így viszont számtalan olyan természeti érték, a flóra és a fauna egyedisége őrződött meg, amelyeket természetvédelmi vagy Natura 2000-es területként igyekszünk megóvni a jelennek és talán a jövőnek is, így az idelátogatóknak nemcsak a saját biztonságukra, hanem a természeti környezetünk értékeire, ha úgy tetszik azok biztonságára is ügyelni kell.

4. A magyar határ

Az utóbbi időben a magyar határ kapcsán a legtöbb embernek a „kerítés”, vagyis az Ideiglenes Biztonsági Határázár (IBH) jut eszébe. Pedig Magyarország államhatárainak fele (1111,5 km) úgynevezett belső határ, vagyis a szlovén, az osztrák és a szlovák schengeni határszakasz. Külső határnak minősül a szerb és az ukrán határszakasz és úgynevezett ideiglenes külső határnak a horvát és a román viszonylat.

Ez a két bolt a puszta közepén áll, mégis milliárdokat szakít

Közvetlenül a szerb határ mellett helyezkedik el az ország – valószínűleg – két legforgalmasabb boltja. A bevételt elsősorban a határ túloldaláról érkező szerbek pörgetik. Annyira, hogy egyetlen perc leforgása alatt 28 ezer forintért értékesítenek napi fogyasztási cikkeket.

A G7 írása szerint a Határ Diszkont Kft. és a Tompaker Kft. egyaránt milliárdos árbevételt produkált 2017-ben: előbbi 7,1, míg utóbbi bolt 6,9 milliárdos forgalmat ért el tavaly, ami egy Aldi kaliberű üzlethez mérve is óriási, egy, a lánchoz tartozó boltban ugyanis 1,29 milliárdos árbevételt generált az előző évben.

A lap szerint a grandiózus forgalom mögött a szerb vásárlók állnak, rájuk lett ugyanis kitalálva, akik az áfát vissza tudják igényelni a vásárlásaik után.

Egy Szerbiában élő magyar azt mondta nekik, hogy régebben Szerbiában volt olcsóbb az élelmiszer, mára azonban érzése szerint kiegyenlítődtek az árak, viszont egy magyarországi szuper- vagy hipermarketben nagyobb a választék, és Tesco például nincs is a határ déli oldalán, ezért megéri átjönni vásárolni.

Részlet az *Ez a két bolt a puszta közepén áll, mégis milliárdokat szakít* című írásból

Elérhető: http://hvg.hu/enesacegem/20180606_Ez_a_ket_bolt_a_pusztan_kozepen_all_megis_milliardokat_szakit#utm_source=hvg_daily&utm_medium=email&utm_campaign=newsletter2018_06_06&type-id=HvgDaily&user-id=725E1A71&utm_content=normal

(A letöltés ideje: 2020. 01. 05.)

A belső határon való átlépés, illetve a körzetében való turistáskodás gyakorlatilag olyan feltételekkel megvalósítható, mintha az ország más területén barangolnánk. Ugyanis a belső határ bármikor és bárhol átléphető, határellenőrzés nincs, kivéve, ha időszakosan vissza nem állítják. Turisztikai szempontból hasonló a helyzet az ideiglenes külső határok mentén is, viszont itt már (még) van határellenőrzés, és a határvonal nem léphető át engedély nélkül, számítani lehet arra, hogy a határ közelében rendőrök vagy polgárőrök megállítanak, és kérik, igazoljuk magunkat, és indokoljuk meg az ott-tartózkodásunkat. Ebből is látszik, hogy a határ menti térség biztonsága nemcsak a turisták szempontjából lehet releváns, hanem a határ mentén élők aspektusából is, de ez akár kihathat az egész országra, illetve az ország lakosságának biztonságára, biztonságérzetére is.

Lényegét tekintve még az ukrán határszakasz sem jelent különösebb gondot a turisták számára, csak ügyelni kell a Felső-Tisza vidékén, a Tisza itt határfolyó, a vízen közlekedők nem mindegy, hogy melyik oldalon kötnek ki, illetve természetesen rendelkezniük kell a megfelelő okmányokkal. A turistáknak itt is számítaniuk lehet, illetve kell a rendőrség ellenőrzésére, különösen, ha nagyobb csomagokat is viszünk, ugyanis ebben a viszonylatban már egy jó ideje nagyon gyakori a cigarettacsempészet. Egyfajta értelemben logikus, hogy ha a szomszédos országokban eltérő jogszabályok érvényesek, illetve eltérő adózási rendszer

van életben, valamint adott termékek árai között jelentős különbségek jelentkeznek, akkor beindul a bevásárlóturizmus. Ezt tükrözi az alábbi esettanulmány is, igaz, ez már a szerb határszakaszra utal, de bármelyik külső határra, illetve olyan államhatárszakaszra igaz lehet, ahol jelentősek a két oldalon a különbségek.

A magyar–szerb szakasz napjainkra hírhedté vált az IBH-ról, amely szinte a teljes viszonylat mentén kiépült. Ennek jogi alapja a 2015. évi CXL. törvény 22. § a) pontja: „Magyarország területének a Schengeni határellenőrzési kódex 2. cikk 2. pontjának megfelelő külső határ szerinti határvonalától, illetve a határjeltől számított 60 méteres sávja az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítmények – ideértve a 15/A. § szerinti létesítményeket is – építése, telepítése és üzemeltetése, valamint a honvédelmi, nemzetbiztonsági, katasztrófavédelmi, határőrizeti, menekültügyi és idegenrendészeti feladatok ellátása céljából e törvény szerint igénybe vehető.”

2. kép

*A magyar–szerb–román hármas határnál álló biztonsági határzár a hármas határkö mellett
Kübekházánál 2017. május 27-én*

Forrás: Hirado.hu 2017

Ebbe a 60 méteres sávba nemcsak az időközben dupla „kerítéssé” váló IBH fért bele a közte lévő aszfalt manőverúttal és hőkamerákkal, hanem a magasfigyelők is, de még a rőszkei és a tompai tranzitzőnák is. Lényegét tekintve az IBH az irreguláris migrációval szemben fizikai akadályt jelentett és jelent ma is. Vagyis beváltotta a tömeges irreguláris migráció időszakában a tőle elvártakat. Ezt szemléletes grafikonokban prezentálja a Ritecz és Sallai (2016) munkája is. Bár megjegyzendő, hogy az irreguláris tömeges migráció megszűnéséhez számos más tényező is hozzájárult.¹ 2015 szeptemberétől már nemcsak a rendőri állomány, de a honvédség erői is részt vesznek ezen határszakasz őrzésében, így a hatósági jelenlét igen magas és aktív, ennek megfelelően a helyi lakosság, de az idelátogató turista is alapvetően biztonságban érezheti magát. Részben ezt erősíti, vagy ha más szemszögből nézzük, gyengíti, hogy a kialakult közhangulat, amelyet a politika és a média is sugalmaz, azt is eredményezheti, hogy a határ közelébe „tévedő”, illetve tudatosan odautazó turistát „migránsnak”, netán embercsempésznek nézhetik. Ebből adódóan polgári bejelentésre, illetve hatósági intézkedésre kerülhet sor a turistákkal szemben, vagyis igazoltatásban is lehet részük, adott esetben pedig elő is állíthatják őket. Ennek elkerülése

¹ Erről részletesebben lásd RITECZ 2017.

érdekében célszerű, ha meg sem közelítjük az IBH-t, illetve a tranzitzőnát annak ellenére, hogy a szerb határ viszonylatában jelenleg kevés turistalátványosság található, így a határzár az erre járók érdeklődését gyakran felkelti. Ha mégis meg kívánjuk tekinteni, célszerűbb hivatalos személy vagy helyi lakos társaságában, érvényes személyi és utazási okmányok birtokában, lehetőleg a lakott települések felől megközelítve megvalósítani ezt a „túrát”.

Mint ahogy a 2. képen is jól látható, „hátizsákos” turisták is szívesen keresik fel mostanában a külső határokat, és akár az IBH-t, akár a tranzitzőnát, vagy akár a határjeleket is kíváncsian szemlélik és fényképezik. Ilyen jellegű tevékenység viszont nagyon hasonlíthat az ember- vagy akár árucsempész (bár a szerb viszonylatban az úgynevezett zöldhatáron ez utóbbi most nem jellemző) szervezetek felderítést végző tagjainak ténykedésére, így óhatatlan, hogy a rendészeti hatóságok gyanúját ez felkeltheti, és a már említett intézkedésekre kerülhet sor.

A turizmus és a határ menti térségben való tevékenység taglalásából nem maradhat ki a határforgalom-ellenőrzés sem, illetve maga a határátkelőhelyen való átkelés. Ennek részletes normatív szabályozását jelen kiadvány a 10. és 15. fejezetei ismertetik.

5. Konklúzió

Az államhatárok menti térségek turisztikai megközelítésből több szegmensűek. Egyrészt mivel két államot elválasztó vonalról van szó, így adott esetben, ha a két állam vagy csak az állam területén lévő szervezet, illetve embercsoport érdekei jelentős mértékben eltérnek a másik államtól, szervezetétől, akkor adott esetben feszült viszony uralkodhat a határtérségben, vagy akár fegyveres konfliktus is kialakulhat. Sajnos erre több példa is van a világban. Ami viszont azt is jelentheti, hogy az adott turista, aki ideutazik, nemcsak a jogbiztonságának szavatolásában, de akár az elhelyezés, ellátás biztonságának megvalósításában sem bízhat, de súlyosabb esetben a testi épsége, az élete is veszélybe kerülhet.

Más esetekben viszont éppen a határrendészeti erők jelenléte folytán a közrend, közbiztonság magasabb szintű, és így a helyi lakosság és a térségbe látogató turista is biztonságban érezheti magát. Annak idején a „vasfüggöny” időszakában a határsávban élők – a kellemetlenségek ellenére – nagyobb biztonságban érezhették magukat, mert a speciális helyzet folytán a határtérségben az országos átlagnál jóval kevesebb úgynevezett köztörvényes bűncselekmény történt. Ezen elzártság hozta magával azt is, hogy az ilyen relatíve elzárt területeken, a viszonylag érintetlen természet értékei (sajátos növényfélések, rovarok, gyíkok stb.) maradhattak fenn, így ezek biztonságának szavatolása közös érdekünk.

További esetekben az államhatárok szinte észrevétlenül átjárhatók, és a turista szabadon közlekedhet, így sem a biztonságát, sem az élmények megszerzését nem veszélyezteti semmi.

Felhasznált irodalom

- BENCsik Péter (2003): *A magyar úti okmányok története 1867–1945*. Budapest, Tipico Design Kft.
- CSIZMADIA Dóra Dalma (2014): *Élménykeresés és adrenalinfüggés*. Elérhető: www.csizmadiadora.hu/blog/2014/04/elmenykereses-es-adrenalinfugges (A letöltés ideje: 2020. 01. 09.)
- Érdekes Világ (é. n.): *A világ legveszélyesebb határvonala – a koreai demilitarizált övezet*. Elérhető: www.erdekesvilag.hu/a-vilag-legveszelyesebb-hatarvonala-a-koreai-demilitarizalt-ovezet/ (A letöltés ideje: 2018. 08. 20.)
- HARDI Tamás (2002): *Az egységes határrégiók kialakulásának feltételei*. PhD-értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.
- Hirado.hu (2017): *Két éve védi kerítés a magyar–szerb határszakaszt*. Elérhető: www.hirado.hu/2017/09/15/ket-eve-vedi-kerites-a-magyar-szerb-hatarszakaszt/ (A letöltés ideje: 2020. 01. 09.)
- HORVÁTH Alpár (2010): *A területi turizmusfejlesztés lehetőségei a Székelyföldön*. PhD-értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.
- HVG (2018): *Ez a két bolt a puszta közepén áll, mégis milliárdokat szakít*. Elérhető: http://hvg.hu/enesacegem/20180606_Ez_a_ket_bolt_a_puszt_a_kozepen_all_megis_milliardokat_szakit#utm_source=hvg_daily&utm_medium=email&utm_campaign=newsletter2018_06_06&utm_id=HvgDaily&user-id=725E1A71&utm_content=normal (A letöltés ideje: 2020. 01. 05.)
- Index (2018): *Több palesztint is agyonlőttek a Gázai övezetben kiújult tüntetésen*. Elérhető: https://index.hu/kulfold/2018/06/08/tobb_palesztint_is_agyonlottak_a_gazai_ovezetben_kiujult_tuntetesen/ (A letöltés ideje: 2018. 05. 05.)
- ITC (2016): *Strengthening the Myanmar tourism sector by using, analysing targeted data*. Elérhető: www.intracen.org/news/Strengthening-the-Myanmar-tourism-sector-by-using-analysing-targeted-data/ (A letöltés ideje: 2020. 01. 09.)
- JUHÁSZ MÁRTA – TAKÁCS Ildikó (2006): *Pszichológia*. Budapest, Typotex.
- Origo (2013): *Turisták árasztják el a gyilkos mezőket*. Elérhető: www.origo.hu/utazas/azsiaesausztralia/20130328-kambodzsi-utleiras-siem-reap-es-angkor.html (A letöltés ideje: 2020. 01. 09.)
- Origo (2018): *Feloszlatta magát az ETA nevű terrrorszervezet*. Elérhető: www.origo.hu/nagyvilag/20180502-feloszlott-az-eta-terrorszervezet.html (A letöltés ideje: 2020. 01. 09.)
- RITECZ György (2005): Félreértések és téves nézetek a schengeni határok kapcsán. *Szakmai Szemle*, 3. évf. 1. sz. 29–41.
- RITECZ György (2017): *A migráció a XXI. század kezdetén*. Saarbrücken, Globe Edit.
- RITECZ György – SALLAI János (2016): *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0*. Budaörs, Hanns Seidel Alapítvány.
- SALLAI János (2000): A schengeni rendszer és a kishatárforgalom. In CHOLNOKY Győző szerk.: *Schengen. A magyar–magyar kapcsolatok az uniós vízumkényszer árnyékában*. Budapest, Lucidus. 49–62.
- SALLAI János (2007): *A magyar államhatár, határőrizet és etnikai határ története*. Habilitációs disszertáció. Debrecen, Debreceni Egyetem BTK Néprajz Tanszék.
- TÁLAS Péter – CSIKI Tamás – GAZDIK Gyula – VARGA Gergely (2012): Az örmény–azeri konfliktus geopolitikai háttere és Ramil Szafarov átadatásának külpolitikai jelentősége. In *Nézőpontok*. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, 2012/2.
- Útikritika (é. n.): *Algéria*. Elérhető: <http://utikritika.hu/afrika/algéria> (A letöltés ideje: 2020. 01. 09.)
- VASS Péter (2018): Utolsó felvonás. *HVG*, 2018. 05. 10. 30–32.
- Határőrizeti utasítás (1954): BM Határőrség és Belső Karhatalom Parancsnokság k. n.